

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز

جایگاه ایران و استان فارس در تولید و صادرات خرما

گزارش تحلیلی اقتصادی و اجتماعی

گزارش شماره ۱۴ - سال ۹۵

تهیه شده در دفتر مطالعات اقتصادی و اجتماعی

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

موضوع گزارش:	
تنظیم کننده:	تاریخ ارائه:

مقدمه

خرما (Date) با نام علمی (*Phoenix dactylifera*) میوه‌ای قدیمی است که توسط درختی از خانواده نخل‌ها (Palmaceae) به عمل می‌آید. کشت نخل در فاصله مدار جغرافیایی ۲۹ تا ۳۹ درجه عرض شمالی و تا ارتفاع ۱۵۰۰ متر بالاتر از سطح دریا امکان پذیر است. این گیاه با شرایط آب و هوایی مختلف سازگار است به نحوی که دمای ۶- درجه سانتیگراد (در کوتاه مدت) تا ۵۰+ درجه سانتیگراد را تحمل کرده و نسبت به شوری آب و خاک نیز مقاوم می‌باشد.

موطن اصلی خرما مناطق بین النهرین و جنوب عراق می‌باشد و از آن جا به نقاط دیگر جهان انتقال یافته است. باستان شناسان معتقدند کاشت و بهره برداری از این درخت به بیش از شش هزار سال می‌رسد. برخی از شواهد گواه آن است که نخل از ایران به چین انتقال یافته و در کشورهای اروپایی مانند اسپانیا کشت شده است. این میوه مقدس طی قرون متمادی مهمترین منبع انرژی و تغذیه انسانی بوده است.

خرما در ایران

در کشور ما خرما به عنوان دومین محصول باغی کشور به دلیل مزایای نسبی فراوانی که در مقایسه با دیگر محصولات کشاورزی دارد بسیار مورد توجه است. این محصول مهم باغی نقش بسزایی در تولید ناخالص داخلی، امنیت غذایی، ایجاد اشتغال، حفظ و پایداری محیط زیست و اقتصاد ملی، صادرات و ارزآوری در کشور ایفا می‌نماید.

۵۳ درصد از خاک کشور در مناطق جنوب، جنوب غربی و شرق کشور مستعد کاشت و پرورش این محصول است. برخی از گونه‌های خرما تولیدی ایران در جهان بی نظیر است.

ایران با سطح زیر کشت ۱۵۶۰۰۰ هکتار نخلستان بارور خرما و تولید ۱۰۶۶۰۰۰ تن محصول از ارقام مختلف خرما مقام سوم را پس از الجزایر و عربستان سعودی از نظر سطح زیر کشت و مقام دوم را بعد از مصر از نظر میزان تولید در سال ۲۰۱۲ به خود اختصاص داده است. به طوری که در این سال سهمی معادل ۱۴/۱ درصد از تولید جهانی خرما را دارا بوده است. میزان عملکرد خرما در سال ۲۰۱۲ به میزان ۶۸۳۳ کیلوگرم در هکتار رسید که به رتبه چهارم پس از کشورهای مصر، سودان و عمان دست یافت (جدول ۱). لازم به ذکر است که سهم ایران در تولید جهانی در سال ۲۰۱۳ به حدود ۱۰ درصد تقلیل یافت.

صادرات خرما از ایران در سال ۹۳ حدود ۲۹/۳۲ درصد از صادرات محصولات کشاورزی و ۳/۲ درصد از ارزش دلاری صادرات این محصولات بوده است. در سال ۹۳ محصول خرما از کشور ایران به ۶۹ کشور جهان صادر شده است که بازارهای عمده خرما صادراتی عبارتند از کشورهای هند، امارات متحده عربی، روسیه، افغانستان، پاکستان، آذربایجان، ترکیه، مالزی، قزاقستان، کانادا و اکراین. همانطور که در جدول ۲ مشخص شده است، وزن خرما صادراتی در سال ۹۳ به میزان ۱۲/۷۵ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته است. همچنین ارزش خرما صادراتی در سال ۹۳ نسبت به سال ۹۲، ۱۵/۷۸ درصد رشد نشان داده است. اما با این وجود خرما کشور تا کنون از نظر ارزش صادراتی، رتبه و جایگاه مناسبی را در جهان ندارد.

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

جدول ۱: سطح زیر کشت و میزان تولید خرما در کشورهای اصلی تولید کننده خرما در سال ۲۰۱۲ (آمار از سایت رسمی FAO)

کشور	سطح زیر کشت (هزار هکتار)	تولید (هزار تن)	عملکرد (کیلوگرم در هکتار)	سهم از تولید جهانی (درصد)	رتبه (سطح)	رتبه تولید	رتبه عملکرد
الجزایر	۱۶۲	۷۸۹/۴	۴۸۱۴	۱۰/۵	۱	۴	۹
مصر	۴۲/۵	۱۴۷۰	۳۴۵۸۸	۱۹/۵	۷	۱	۱
ایران	۱۵۶	۱۰۶۶	۶۸۳۳	۱۴/۱	۳	۲	۴
عراق	۱۲۴/۶	۶۵۰	۵۲۱۷	۸/۶	۴	۵	۷
عمان	۳۲	۲۷۰	۸۴۴۸	۳/۶	۹	۸	۳
پاکستان	۹۵	۶۰۰	۶۳۱۶	۷/۹	۵	۶	۶
عربستان	۱۶۰	۱۰۵۰	۶۵۶۳	۱۳/۹	۲	۳	۵
سودان	۳۶/۴	۴۳۳/۵	۱۱۹۰۵	۵/۷	۸	۷	۲
امارات	۵۰	۲۵۰	۵۰۰۰	۳/۳	۶	۹	۸
جهان	۱۱۰۴/۶	۷۵۴۹	۶۸۳۴	۱۰۰	-	-	-

جدول ۲: وزن و ارزش خرمای صادراتی کشور در طی سال های ۸۴ تا ۹۳.

سال	وزن (تن)	ارزش (دلار)
۸۴	۹۵۶۷۱	۶۲۳۰۳۵۱۵
۸۵	۱۳۳۵۰۷	۸۶۴۰۷۴۴۰
۸۶	۱۱۱۸۴۶	۹۰۸۲۲۹۹۲
۸۷	۱۰۵۱۴۰	۸۹۶۲۲۰۲۹
۸۸	۹۳۷۱۷	۹۲۱۴۹۵۲۴
۸۹	۱۱۹۰۸۵	۱۴۸۱۶۵۸۵۲
۹۰	۱۲۲۰۳۲	۱۷۴۴۰۷۸۸۹
۹۱	۱۳۶۰۲۸	۱۷۸۶۸۷۸۵۴
۹۲	۱۴۳۸۱۶	۱۸۹۱۳۷۴۱۳
۹۳	۱۶۲۱۵۱	۲۱۸۹۸۷۶۹۱

خرما در استان فارس

فارس یکی از استان های مهم خرماخیز کشور است. ساختار اقلیمی این استان برای پرورش خرما بسیار مناسب است. به طوری که تولید گونه های مختلف خرما سبب شده است تا این استان همواره به عنوان یک قطب بزرگ و مهم تولید خرما در کشور مطرح شود و سهم ۱۳ درصدی این استان در تولید خرمای کشور در سال ۹۲ گواه این مدعاست. طبق آمار جهاد کشاورزی در سال ۹۲ فارس با تولید ۱۳۲۲۷۹ تن خرما (آبی و دیم) رتبه پنجم تولید خرمای کشور را پس از استان های کرمان، خوزستان، سیستان و بلوچستان و بوشهر به خود اختصاص داده است. همچنین با

گزارش

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0

تاریخ:

۲۸۹۹۵۰ هکتار سطح زیر کشت خرماهای آبی و دیم پس از استان‌های کرمان، سیستان و بلوچستان، بوشهر و هرمزگان، در جایگاه چهارم کشور قرار دارد. این در حالی است که متوسط عملکرد خرماهای آبی تولیدی فارس در همین سال معادل ۵۶۲۹/۶ کیلوگرم در هکتار می‌باشد که از این لحاظ پس از استان‌های کرمان و خوزستان رتبه سوم کشور را دارد. که این امر حاکی از پتانسیل بالای فارس در تولید این محصول استراتژیک و با ارزش می‌باشد. در جدول ۳ سطح زیر کشت و تولید خرما در استان فارس با کشور طی ۶ سال مقایسه شده‌اند. همانگونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود این استان همواره تلاش داشته است تا جایگاه خود را در کشور از نظر میزان تولید خرما حفظ نماید. با توجه به اینکه نخلستان‌های استان اغلب در اراضی با درجه شوری زیاد و در دورافتاده‌ترین و محروم‌ترین نقاط استان واقع هستند، لذا تولید این محصول نه تنها به لحاظ اقتصادی بلکه از نظر اشتغالزایی نیز حائز اهمیت می‌باشد.

جدول ۳: مقایسه آمار سطح و تولید خرما در استان فارس با کشور از سال ۸۷ تا ۹۲

سال	سطح فارس (هکتار)	سطح کشور (هکتار)	درصد سطح فارس به کشور	تولید فارس (تن)	تولید کشور (تن)	درصد تولید فارس به کشور
۱۳۸۷	۲۸۹۹۰	۲۳۹۷۷۱	۱۲/۱	۱۲۵۴۱۳	۹۶۱۵۳۲	۱۳
۱۳۸۸	۲۹۳۷۹	۲۴۱۷۲۹	۱۲/۲	۱۲۸۳۲۶	۹۸۳۸۰۷	۱۳
۱۳۸۹	۳۲۴۲۷	۲۵۶۹۳۷	۱۲/۶	۱۳۱۳۰۷	۱۰۰۶۶۶۵	۱۳
۱۳۹۰	۳۳۵۲۷	۲۶۳۲۷۲	۱۲/۷	۱۳۴۳۵۷	۱۰۲۹۹۴۰	۱۳
۱۳۹۱	۲۰۲۹۳	۲۴۰۳۵۰	۸/۴	۱۳۷۴۷۸	۱۰۶۹۶۵۵	۱۲/۹
۱۳۹۲	۲۸۹۹۵	۲۳۱۹۵۳	۱۲/۵	۱۳۲۲۷۹	۱۰۱۴۰۰۶	۱۳

در ۱۳ شهرستان خرما خیز استان فارس حدود یکصد رقم تولیدی خرما شناسائی شده است که ارقام عمده آن عبارتند از: شاهانی، کبکاب، پیارم شیخانی، بکشی، گچ خوا، خنیزی، قصب، هلیله ای، خاصوئی، لشت، قندی، آل مهتری و... همچنین شهرستان‌های خرما خیز استان شامل کازرون، جهرم، قیروکارزین، داراب، زرین دشت، فراشبند، فسا، لارستان، لامرد، مهر، خنج، گراش و فیروزآباد می‌باشند که در سال ۹۲ شهرستان کازرون با ۵۶۶۸ هکتار سطح زیر کشت و جهرم با تولید ۴۰۰۸۹ تن خرماهای تولیدی مقام اول را از نظر شاخص‌های ذکر شده دارا می‌باشند (جدول ۴). مهمترین مناطق کاشت رقم شاهانی شهرستان‌های جهرم، لارستان و قیروکارزین می‌باشد که با ۳۳/۸ درصد سطح زیر کشت در استان فارس بیشترین میزان سطح زیر کشت را به خود اختصاص داده است. رقم زاهدی با ۲۵/۷ درصد و رقم کبکاب با ۱۳/۵ درصد سطح زیر کشت به طور غالب در شهرستان‌های کازرون و فراشبند کشت می‌شوند. این سه رقم، در مجموع ۷۳ درصد از سطح زیر کشت باغ‌های خرماهای استان فارس را شامل می‌شوند. در حال حاضر سطح کشت ارقام مرغوبی چون پیارم، مضافتی و استعمران بسیار ناچیز است، در حالی که میزان عملکرد خرماهای پیارم و استعمران بالاتر از رقم عمده استان یعنی شاهانی است و در بازار داخلی و صادراتی نیز تقاضای بالاتری برای آنها وجود دارد.

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

جدول ۴: میزان تولید و سطح باغات شهرستان‌های مختلف استان فارس در سال ۹۲

شهرستان	سطح زیر کشت (هکتار)	تولید سالانه (تن)
چهرم	۵۰۰۰	۴۰۰۸۹
کازرون	۵۶۶۸	۳۴۸۵۵
قبر و کارزین	۵۱۲۰	۳۴۰۷۰
فراشبند	۳۱۲۲	۱۵۹۱۳
لارستان	۳۰۰۰	۱۴۸۲۷
داراب	۱۸۷۰	۶۸۸۰
لامرد	۱۰۳۵	۳۰۵۷
گراش	۱۴۹۹	۶۱۰۷
خنج	۲۶۸۴	۸۵۱۵
زرین دشت	۹۱۶	۸۱۰
مهر	۲۶۹۹	۲۶۳۴
فیروزآباد	۳۳۰	۱۶۹۶
فسا	۱۲۷	۶۰۷

جدول ۵: آمار سطح و تولید خرما در استان فارس به تفکیک رقم در سال ۹۲

رقم	درصد	سطح کل (هکتار)	تولید (تن)
استعمران	۰/۲	۵۹	۳۷۷
کبکاب	۱۵	۵۰۱۳	۲۹۴۸۰
مضافتی	۰/۱	۴۴	۲۰۸
پیارم	۲	۵۶۸	۱۲۳۱
برجی	۰/۰۶	۱۹	۳۳
شاهانی	۲۸	۹۱۱۰	۵۶۳۷
زاهدی (قصب)	۳۰	۱۰۰۷۹	۵۲۱۷۰
سایر	۲۵	۸۱۷۸	۳۰۱۶۰

خرمای مجول یک رقم برتر در جهان می باشد و استان فارس تمام تلاش خود را به کار گرفته تا بتواند با انتقال دادن تمامی پروتکل تولید نهال خرمای مجول با روش ارگان، زایی این استان را به مرکز و پایلوت تولید این رقم جهانی تبدیل نماید

از اقدامات شاخصی که در دو دهه قبل در سطح نخلستان‌های استان در راستای ارتقاء تولید انجام شده است می توان به موارد زیر اشاره نمود: توسعه الگوی ارقام تجاری مانند پیاروم، مجول و زاهدی؛ اجرای طرح خرید توافقی خرما؛ ورود مکانیزاسیون در باغات خرما؛ اجرای عملیات حذف،

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0-0	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		

جایگزینی، اصلاح و احیاء نخلستان‌ها با استفاده از اعتبارات دولتی و تسهیلات بانکی؛ پیگیری انتقال دانش فنی تولید نهال کشت بافت خرما به روش ارگان‌زایی. امید است با تخصیص و افزایش اعتبارات لازم این اقدامات با سهولت و سرعت بیشتری صورت پذیرند.

در امر صادرات خرما نیز فارس یکی از استان‌های پیشرو است. این استان پس از کرمان، خوزستان، هرمزگان و سیستان و بلوچستان جایگاه پنجم را در صادرات این محصول داراست. به طوری ۱۰ درصد از سهم صادرات خرمای کشور را در سال ۹۳ به خود اختصاص داده است (جدول ۷). در این سال ۱۶۲۲۷/۶۲۹ تن خرما با ارزشی معادل ۱۷۰۹۲۲۸۱ دلار از استان فارس صادر گردیده است (جدول ۶). بخش عمده ای از خرمای تولیدی استان از طریق مرزهای شمالی جنوبی کشور صادر می شوند. عمده ترین کشورهای هدف صادراتی خرما فارس عبارتند از: آفریقای جنوبی، افغانستان، آلمان، امارات متحده عربی، آندورا، بحرین، پاکستان، ترکمنستان، چین، ژاپن، سنگاپور، فدراسیون روسیه، قطر، کویت، سوئد، مالزی و هند. همچنین خرمای استان فارس توسط قریب به ۸۰ صادرکننده اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی صادر می گردد. درآمد ناشی از صادرات این محصول پرارزش می‌تواند گام مؤثری در جهت بهبود اوضاع صادراتی استان و به تبع آن صادرات کشور باشد

جدول ۶: وزن و ارزش خرمای صادر شده از استان فارس طی سال‌های ۸۴ تا ۹۳

سال	وزن (تن)	ارزش (دلار)
۸۴	۳۲۳۰۳/۸۹۹	۱۳۸۴۲۴۷۸
۸۵	۲۴۰۰۳/۱۰۶	۱۳۴۹۱۹۰۵
۸۶	۲۶۰۹۷/۰۴۴	۱۶۲۱۶۸۸۴
۸۷	۲۵۹۲۱/۰۲۶	۱۸۱۷۴۸۶۴
۸۸	۱۷۶۱۰/۴۹۸	۱۴۵۷۷۶۳۹
۸۹	۲۷۶۸۲/۴۴۵	۲۵۷۲۸۸۸۹
۹۰	۳۲۲۰۳/۱۳۵	۳۵۱۶۲۳۱۶
۹۱	۳۵۵۲۸/۶۰۷	۳۹۱۷۷۸۷۷
۹۲	۳۴۹۰۰/۱۲۸	۳۷۵۶۱۸۲۹
۹۳	۱۶۲۲۷/۶۲۹	۱۷۰۹۲۲۸۱

مهمترین عامل در افزایش درآمدهای حاصل از صدور محصولات کشاورزی از جمله خرما، فرآوری و بسته بندی مناسب این محصول است. در حال حاضر حدود ۹۰ درصد از خرمای صادراتی کشور به صورت فله و بدون انجام فعالیت‌های بسته بندی و فرآوری و با ارزش افزوده پایین به بازارهای جهانی عرضه می‌شود. در این راستا استان فارس در جهت بهبود صنایع تبدیلی و تکمیلی و بسته بندی خرما گام‌های درخور توجهی برداشته است.

در جدول ۷ سهم استان فارس در پروانه‌های صادر شده صنایع مختلف تبدیلی و تکمیلی طی ۱۰ سال اخیر از کشور نشان داده شده است.

گزارش

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰

تاریخ:

جدول ۷: سهم استان فارس (درصد) در پروانه‌های صادر شده صنایع مختلف تبدیلی و تکمیلی کشور طی ۱۰ سال اخیر

تعداد کل	ظرفیت	اشتغال	کل سرمایه ثابت
شیره خرما			
۱۵/۷۴	۲۶/۲۱	۹/۷۷	۱۱/۶۲
خمیر خرما			
۳/۱۲	۰/۳۵	۱/۵۶	۰/۷۸
خرمای هسته گیری و بسته بندی شده			
۲۱/۴۲	۷/۱۴	۷/۳۵	۵/۲۱
کنسانتره خرما			
۶۰	۷۲/۴۶	۳۴/۶۹	۵۰/۱۸
شکلات خرما			
۱۱/۴۲	۲۸/۸۴	۱۲/۹۱	۴۰/۰۳
خرمای غنی شده			
۲۲/۲۲	۴۰/۶۲	۱۷/۸۷	۳۵/۲۸
انواع فرآورده‌ها بر پایه شیره خرما			
۳۳/۳۳	۲۹/۶۹	۱۸/۰۲	۱۶/۹۱
پودر خرما			
۱۲/۵	۵۶/۷۳	۱۳/۸۸	۱۲/۰۸
قند و شربت از خرما			
۴۲/۸۵	۴۶/۸	۳۲/۳۴	۳۷/۱۸
سرکه خرما			
۱۱/۱۱	۰/۲۷	۵/۹	۵/۲۸
درجه بندی و بسته بندی خرما			
۲/۳۵	۵/۲۸	۱/۶۵	۰/۵۸

امید است با بهره گیری از تمامی شرایط و دستورالعمل‌ها، سطح تولید خرما را افزایش داده و در راستای به توسعه این محصول صادراتی مهم گام‌های بلندی برداشته شود.

کد مدرک: SCCIM-FR-009-0۰	گزارش	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شیراز
تاریخ:		